MAPA SLOVENSKEHO INTERNETU – DISKURZÍVNA TOPOGRAFIA A ZONÁCIA VIRTUÁLNEJ SLOVENČINY

JANA WACHTARCZYKOVÁ

WACHTARCZYKOVÁ, Jana: Map of the Slovak Internet – Discursive Topography and Zoning of Virtual Slovak Language. Jazykovedný časopis, 2010, Vol. 61, No. 1, pp. 15 – 30. (Bratislava)

The paper responds to the issue of stratification of the Slovak language in reference to the idea of Ján Bosák on “over stratification” (or hyper stratification) of the Slovak language. The text attempts to provide a topography of the Slovak virtual language space according to the Map of the Slovak Internet (2009). The map shows that current stratification patterns including, without limitation, breakdown of the language along the vertical axis (standard, sub-standard, literary language) cannot be used on the plane of the virtual language as this brings about new and specific social, topical and communication-related structures of the space of the Slovak language (linguotope). Stratification of the language into linguistic planes, stylistic strata etc. is replaced with zoning along discursive fields, user zones, institutional areas, interest groups etc. that may be deemed non-homogenous spatial structures. The basic zoning unit is the web address, while the organizing principle is the communication self-regulation of users (citizens of the web, i.e. webizens, netizens) breaking down the Slovak virtual space in eight baselines. The paper deals in more detail with two of the baselines, namely the “academic soil” and “discussion line”.

Keywords: hyper stratified Slovak, discursive topography, Slovak linguotope, Slovak Internet map, zoning, stratification, webizens, netizens, academic soil, discussion line

Tento príspevok je ďalším z mojich návratov do vedeckého diskurzu, na ktoré je príjemné využívať príležitosti životných jubileí svojich kolegov a učiteľov. Počnúc Modrou (2009) a konferenciou Slovo, tvorba, dynamickosť pri príležitosti jubilea Kláry Buzássyovej, pokračujúc tu a teraz (Bratislava 2009) na počesť môjho školiteľa Jána Bosáka a Smolenicami (2010) venovanými Jánovi Horeckému zrejme nekončiac. Táto náhodná konfigurácia troch významných jubileí, troch konferencií zvýraznila nielen ich časovú, ale aj tematickú kontinuitu a akéhosi dobrého „ducha dynamickosti“, ktorý sprítomňuje dosiahnuté, vykonané a poznané, no vždy vzápätí i zároveň kladie ďalšie otázky a výzvy. Nie je nič mystické za týmto duchom, „len“ špecifická citlivosť a špirálovitý spôsob vedeckého nazerania. Inak povedané: „Čím viac sme otvorení možnostiam, tým viac možností sa nám otvára“. A jazykovedný postoj Jána Bosáka túto gnómu reprezentuje – či už vo verbálnej otvorenosti svojich argumentov, alebo v percepčnej otvorenosti voči novým kvalitám v jazyku, voči jazyku ako sociálno-komunikačnému systému, v otázkach jeho progresívnych tendencií, vo „veci“ variantnosti ako nevyhnutného javu v komplexe

jazyka alebo v otázkach jeho stratifikácie. Ísť po špirále je vždy o niečo ťažšie a dlhšie trvá, ako sledovať priame trajektórie. To prvé je takmer vždy zárukou problémov, pretože kopírujúc „terén“ treba prekonávať nerovnosti, zísť aj na bočné cesty a skúmať zákutia skúmaného objektu. Okrem otvorenosti je nevyhnutná aj dávka neústupnosti a vytrvalosti, pretože táto cesta nevedie k jednoznačným, limitujúcim a všeobecným riešeniam, práve naopak. Smeruje k zdanlivému paradoxu, ktorý je však znakom noetickej pokory. Čím väčší je bádateľský nadhľad a odstup od východiskovej idey (nech už je ňou ideálny stav jazyka alebo jeho havarijný stav), tým menšia je schopnosť, ale najmä vôľa pozorovateľa vynášať apriórne sudy. Samozrejme, časť výskumnej cesty treba vždy prejsť aj po vychodených chodníkoch, legítimne je použiť aj skratku. Otázkou ostáva, k akému druhu poznania tieto cesty vedú, ktoré sú schodnejšie, ktoré sa viac približujú realite nazeraného terénu jazyka a do akej miery by sa mali vzájomne dopĺňať?

Ján Bosák si na konci 20. storočia (1997, s. 52) odpovedá, že „vari schodnejšia a reálnejšia“ je cesta tolerancie akceptujúca jazykové nepravidelnosti a odklony od normy. Keď sa automaticky vynorí otázka hraníc spisovnosti, hovorí o priestupných – zelených hraniciach (tamže). Metafora jazyka ako prírodného priestoru je mu blízka a jeho štylizácia jazykovedca ako pochôdzkára po jazykovom teréne (tamže, s. 50) je taká presná, že to už nie je ani metafora. Neprestalo platiť, že „v každej jazykovej situácii pôsobia iné tendencie, rozhodujúce sú iné protirečenia, a tak každá jazyková situácia má rozdielnu vzťahovú dynamiku“ (s. 48). Ani tento príspevok neznamena nič iné než ísť podobnou cestou, len v inom čase a kroky robiť menšie. Aj časový odstup potvrdzuje, že táto cesta je síce reálnejšia, ale o jej schodnosti možno vždy pochybovať. Niet však pochybností o tom, že hranice jazyka sa menia a posúvajú, že neformálna komunikácia nerešpektuje strážené hranice spisovnosti a že bežne prekračuje aj tie zelené hranice jazyka. S každým prekročením hraníc sa vynorí aj potreba nového vytýčenia životného priestoru jazyka a otázky či má verbálna komunikácia nejaké hranice a ak, tak aké? Pod posúvaním hraníc máme na mysli najmä splývanie formálnych rozhraní medzi podsystémami jazyka, medzi jeho vrstvami a protirečeniami a rozličné infiltrácie z iných jazykových systémov.

Práve pred desiatimi rokmi vyšiel zborník Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch, ktorý zostavil Ján Bosák, a tak trochu ho zdramatizoval podtitulom „za a proti“. Kolektívna odpoveď autorov zborníka vyznela v zmysle „áno, ale...“ Internacionalizácia ako jedna z typických tendencií v systéme jazyka sa stále dá vnímať ako synergický jav a ako príčinnno-dôsledková súvislosť vzniku nových kvalít v jazyku (Wachtarczyková, 1999, s. 148) s dôrazom na to, že ani tieto zmeny nie sú primárne jazykovými procesmi. Adekvátnejšie je považovať vznik nových kvalít v jazyku za výsledok interakcie troch druhov systémov – jazykového, spoločenského a technicko-technologického, teda za spoločensky a technicky podmienený jav. Jazyk odráža sociálne zmeny a aj technologický po-

krok – a vice versa – mimojazykové zmeny generujú premeny jazyka. Nielen preto, že sa rozširuje aj funkcionalita spisovného jazyka smerom k multifunkčnosti, že sa komunikačný priestor medzi spisovným jazykom dynamizuje, splýva „variantizuje“... (Bosák 1998, s. 50), ale preto, že medzičasom už niekde splýnul. To „niekde“ je, pravdaže, na internete, pričom interaktivita tvorí základný existenčný modus verbálneho aj obsahového materiálu. Zdrojom a miestom intenzívneho pohybu v jazyku je popri jeho reálnych formách a podobách (najmä hovorenej podobe) aj virtuálna slovenčina na všetkých svojich webových adresách. Ak v roku 1998 J. Bosák zdôrazňuje, že sociálnu stratifikáciu nemožno stotožňovať ani s teritoriálnou, ani so štýlovou diferenciáciou národného jazyka (s. 45), tak dnes pre slovenčinu v jej novom existenčnom priestore naopak platí, že sociálne, teritoriálne alebo štýlovo už nemožno virtuálnu komunikáciu jednoznačne a spoľahlivo vymedziť.

Slovenská jazykovedná teória nemá núdzu o stratifikačné modely slovenského jazyka (najmä Horecký, 1979; Slančová – Sokolová, 1994; Ripka, 1980; Kralčák, 2008), ktoré podľa rozličných kritérií vymedzujú v jazyku určité vrstvy. Tieto modely vychádzajú z reálneho jazyka a reálnych komunikačných situácií a s osobitnou úlohou či pozíciou virtuálnej slovenčiny nerátajú. Nie je to „chyba“ konštruktov, ale samotného konštrukčného princípu – stratifikácie, pretože nie je možné vymedziť vrstvy tam, kde nie sú, resp. sú nezreteľné. Základným obmedzením stratifikácie pre účely rozlíšenia jazyka je jej schematickosť, teda to, že implicitne predpokladá diferenciaciu po vertikále, predpokladá hierarchiu zložiek, pričom z vymedzených vrstiev niektorú favorizuje. Stratifikačné modely reagovali na reálnu slovenčinu, jej reálne (teritoriálne, sociálne) a realistické (napr. štýlové) rozvrstvenie. Virtuálna slovenčina ako technologicky determinovaná existenčná forma jazyka má inú vnútornú štruktúraciu, je teritoriálne, sociálne, štýlovo aj inak homogenizovaná, takže tradičné diferencovanie jazyka tu stráca opodstatnenie. Naopak, na dôležitosti získava priestorová extenzia jazyka, plošné obsadenie virtuálneho prostredia slovenčinou a jeho „zaľudnenie“ slovensky hovoriacimi komunikantmi. Ide o horizontálnu štruktúraciu jazyka, ktorá neráta s hierarchiou vrstiev, ale zohľadňuje synchrónne a paralelné vzťahy medzi prvkami ústiace do akýchsi polí alebo zón. Zásluhou J. Bosáka (1997) sa často hovorí, že slovenčina je prestratifikovaná. Zámerne preto v súvislosti s diferenciáciou slovenčiny vo virtualite nevyužijem termín stratifikácia, ale zonácia. Tento termín lepšie vystihuje predstavu o virtuálnych štruktúrach, avšak aj *zonácia*, podobne ako stratifikácia, je len konštrukt, ktorý môže byť objektom racionálneho skúmania, ale aj emotívnych reakcií v najširších súvislostiach. Cieľom tohto príspevku nie je prezentácia vlastného modelu alebo štruktúracie virtuálnej slovenčiny, ale komentovaná prezentácia mapy slovenského internetu, vytvorená jeho používateľmi na princípe analógie k iným, podobným mapám. Používateľský model diferenciacie slovenského virtuálneho priestoru má podobu mapy:

Mapa slovenského internetu

ročník 2009

Túto schému, ale aj motív jej vzniku možno považovať za emergentné kvality, ktoré nie sú inováciou či modifikáciou doteraz známeho prístupu, ale sú prvé svojho druhu v slovenskom jazykovom priestore a predstavujú príspevok do oblasti, ktorú by sme mohli nazvať *používateľská topografia virtuality*. Nie je bez zaujímavosti, že tento prístup má znaky neakademickej a neteoretickej reflexie, ktorá sa zaoberá praktickou stránkou života a vecí. Nielenže si osvojuje niečo, čo tu predtým nebolo, ale robí to spôsobom, ktorý je archetypálny a prirodzený, čo však neznamená, že by bol nekompetentný. Naopak, nové emergentné kvality si vyžiadali vznik poloexpertného používateľa – praktika, ktorý má nevyhnutnú technicko-technologickú kompetenciu, teda pozná povahu nového média a prispôsobuje mu svoju jazykovú kompetenciu. Avšak namiesto vedeckej analýzy uplatní praktickú syntézu, uprednostní intuíciu pred formálnou logikou, namiesto všeobecne platného a trvácneho konštruktú vytvorí „instantný“ produkt krátkodobej relevancie a namiesto seriózneho a vysokého štýlu prezentácie zvolí spontánnosť a hravosť. Z časového hľadiska je mapa síce aktuálna, ale už trochu vychladnutá novinka zo začiatku tohto roka (2009). Autori mapy sú neznámi, resp. neidentifikovateľní. Ich mapa ako objekt tematizácie ďalej žije vlastným „životom“ (je šírená, komentovaná, dopĺňaná, interpretovaná atď.), čo podsúva myšlienku o novodobej „ľudovej tvorivosti“, používateľov jazyka a internetu vo virtuálnom priestore. Ako predpokladaný motív vytvorenia mapy internetu sa javí elementárna ľudská potreba zorientovať sa v neprehľadnom teréne, snaha označiť a vymedziť si vlastné územie vo vzťahu k iným územiám na základe spolupatričnosti a stanoviť nové sociokultúrne rámce. Samozrejme, „územie“ na webe sa chápe len metaforicky a geografický priestor tu zohráva najmä modelovú úlohu – rozsah a pomyselné hranice lingvotopu sú dané formálne a vonkajškovo (príslušnosťou k určitému jazyku), kým jeho štruktúracia (lokalita, používateľské dominanty a ich vzájomné prepojenie) sa utvára najmä vnútorne a obsahovo (najmä príslušnosťou k určitej problematike a tematike). Vyčlenené územia majú podobu diskurzívnych polí alebo zón a reprezentujú nielen komunikačný priestor (napr. www.blog.sme.sk alebo www.pokec.azet.sk), ale aj výsledný produkt – najčastejšie textové komunikáty (písané blogy, diskusie či „pokecy“). Mapa slovenského internetu je iná ako jej vzor – mapa svetového internetu (2008) alebo ako mapa českého internetu (2008). Tieto mapy sú novými symbolickými formami kultúry. Ich spoločným znakom je, že sústredujú (subjektívne zvolené) reprezentatívne (najvýznamnejšie a najväčšie) adresy a premietajú ich do pôdorysu určitého reprezentatívneho kultúrneho priestoru. Napríklad prvá mapa svetového internetu má podobu schémy tokijského metra s vyše 300 najvplyvnejšími a najúspešnejšími stránkami, ktoré sú znázornené ako zastávky tokijského metra. Mapa českého internetu je analogicky zakreslená ako schéma pražského metra. Tvorcovia slovenskej mapy internetu sa nenechali odradiť absenciou metra a za reprezentatívny priestor pre mapu zvolili MHD mesta Bratislavy v časti Petržalka. Je otázne do akej miery mapa a trasovanie vystihujú slovenskú virtuálnu realitu, ale

výstižnosť mapy zrejme nebola prvoradým cieľom autorov. Môže byť máťúce, že mapa nie je objektívna a presná, ale subjektívna a metaforická. Na tomto pionierskom pohľade na nový terén je cenná práve jeho odlišnosť, inakosť a hravosť, ale vďaka tomu, že obsahuje aj niečo archetypálne, aj dnes na nové mapovanie môžeme vzťahovať slová Gastona Bachelarda, ktorý vo svojej Poetike priestoru (1990, s. 32) vystihuje práve to univerzálne, keď píše: „Priestor, ktorý obsiahne predstavivosť, nemôže zostať ľahostajným, vzdaným napospas geometrovmu meraniu a uvažovaniu. Je žitý. A je žitý nie vo svojej pozitívnosti a presnosti, ale so všetkými obrazotvornými zaujatosťami a predpojatosťami.“

Mapa slovenského internetu je potom aj svojský autentický a spontánny príklad slovenského teritorializmu, autoreflexie a možno až „virtuálneho patriotizmu“ na rozdiel od patriotizmu umelého a inštitucionálneho. Táto iniciatíva približuje slovenských používateľov internetu cez ich aktivity v „prirodzenom“ virtuálnom prostredí sprostredkované rovnako prirodzenými jazykovými praktikami. Na základe osobného výberu tvorcov mapa vymedzuje slovenský lingvotopos a ukazuje, ktoré „stanice“, „zastávky“ diskurzu považujú autori za dôležité a štrukturujúce vo vzájomných prepojeniach. Virtuálny priestor má svoje charakteristické znaky, predovšetkým svoju „bezdenotátovosť“ (absenciu materiálneho denotátu), ktorá čím viac tlmí realitu predmetov, tým viac podnecuje obrazotvornosť používateľov. V dôsledku kvantitatívnej nasýtenosti (vysokiej informačnej entropie) sa správa ako nerovnovážny makrosystém zložený z mnohých podsystémov, s nepredvídateľnými interakciami prvkov, ale za každých okolností je systém daný určitými všeobecnými znakmi, charakteristickými prvkami a vzájomnými vzťahmi.

A. VŠEOBECNÉ ZNAKY VIRTUÁLNEJ MAPY

1. Všeobecná lokalizácia je založená predovšetkým na vymedzení priestoru (Bratislava – Petržalka) a **určení jeho hraníc** na základe jazykovej a teritoriálnej príslušnosti (pôsobia implicitne, ak sa predpokladá, že na adresách s doménou .sk dominuje slovenský diskurz). Doména .sk funguje podobne ako sufix a naznačuje slovenskú jazykovú lokalizáciu. Množstvo a priestorová extenzia slovenských domén načrtáva hranice slovenského jazykového priestoru, oddeľuje ho jednak od podobných lokálnych lingvotopov, ako aj od globálneho webu v angličtine. Prirodzene, tieto hranice sú len provizórne, myslené a neostre, pretože podľa mapy najdôležitejší bod na slovenskom webe je slovenská (lokalizovaná) verzia nadnárodného produktu Google. Špecifický znak mapy slovenského internetu tvorí vonkajšia hranica daná Mŕtvym ramenom (Môže byť hranica medzi „zaujatosťami a predpojatosťami“ vyjadrená symbolicky?).

2. Virtuálny priestor sa zahusťuje **konštitučnými prvkami**, v prípade mapy sú to najúspešnejšie weby, t. j. webové stránky s najvyššou koncentráciou (frek-

venciou a počtom) návštevníkov. Na mape sú webové adresy naznačené ako zastávky MHD. Keďže objektívnym predpokladom na to, aby sa nejaká virtuálna adresa ocitla na mape je výkonnosť servera, služby, portálu, ktoré sa odrážajú najmä v ich návštevnosti a používanosti, spomínané dve kritériá sú rozhodujúce. Konštitučnými prvkami mapy je webová adresa, lepšie povedaná webová adresa + koncentrácia používateľov, resp. jej návštevníkov za časovú jednotku. Na vzniknutú potrebu pomenovať používateľa internetu, ktorý sa udomáčuje vo virtuálnom priestore tak, že ho obýva a stáva sa „občanom“, reagoval anglický diskurz vytvorením pomenovaní *netizens*, *neters*, *netties*, *netheads* (Crystal 2004, cit. podľa Hoffmannová, 2008, s. 104), z ktorých sa ani jedno u nás zatiaľ neužilo. Pre potreby tohto príspevku nech budú obyvatelia slovenského webu a zároveň používatelia slovenského jazyka napríklad „webčania“.

3. Vnútnu štruktúru a kompozíciu slovenského virtuálneho priestoru tvoria **vzťahy medzi jednotlivými uzlami**, ale na mape v záujme zachovania analógie MHD sú naznačené len jednotlivé trasy určené podľa tematickej príbuznosti uzlov. Tvorcovia vymedzili 8 liniek, ktoré by mali korešpondovať s akýmsi *virtuálnymi stereotypmi*, resp. s typmi záujmov webčanov. Keby výsledkami diferenciácie lingvotopu boli určité zreteľné vrstvy, dalo by sa hovoriť, že štruktúra a kompozícia mapy slovenského internetu predstavuje svoju stratifikáciu virtuálneho priestoru. Ale výsledkami tohto mapovania sú webové adresy ako interaktívne komunikačné zóny, ostrovčeky špecifického diskurzu, tematické niky atď, a tak je výstižnejšie hovoriť o zonácii. Pomenovania zón predstavujú presnejšiu lokalizáciu v priestore či už v podobe „krčmových stolov“ (Wikipédia) alebo „miestností“ (Popec), ktoré sú vymedzené jednak príslušnosťou k určitému typu diskurzu a celkovou úspešnosťou a významnosťou v danej komunite. Za prejav úspešnosti sa považuje predovšetkým návštevnosť na chatoch, diskusných fórach, či už prostá prítomnosť (on-line) webčanov alebo ich aktivita (pisomná alebo audiovizuálna komunikácia). Podľa štatistík napríklad do portálu Azet a jeho chatu Popec príde denne 500 000 tisíc ľudí – čo je napríklad celá Bratislava a ešte zopár tisíc cezpoľných. Pravdaže, toto číslo je relatívne a rozložené do jednotlivých prihlásení v priebehu celého dňa, preto štatistiky evidujú aj niečo ako okamžitú návštevnosť, ktorá sa ráta skromnejšie, len v desaťtisícoch. Takéto koncentrácie ľudí na jednom „mieste“ nemajú historicky obdobu (okrem snemov, vojen, demonštrácií a spartakiád) a s výnimkou sociológie a psychológie davu neboli predmetom seriózneho výskumu. Dnes sa elektronickou komunikáciou zaoberá už veľké množstvo jazykovednej, najmä diskurzívne orientovanej literatúry (prehľadnejšie Hoffmannová, 2008) s akcentom na analýzu chatovej komunikácie, ale o zonácii virtuálnych spoločenstiev sa veľa nehovorí. Zonáciu slovenského jazykového priestoru podľa slovenských webčanov na základe mapy slovenského internetu tvorí 8 základných línií (liniek).

B. VIRTUÁLNA TOPOGRAFIA A ZONÁCIA SLOVENČINY

• **Linka č. 1 – blogerská:** Predstavuje líniu personalizovaných a privátnych mikropriestorov. Za blog sa v tomto prípade považuje webová lokalita vrátane obšiahnutých komunikátov, takže blog primárne predstavuje textový priestor a sekundárne aj produkt, ktorý nemusí byť situovaný len na webe (textový blog môže vyjsť v novinách alebo aj knižne) a ktorý dokonca nemusí byť textový (napr. fotoblog, artblog). Slovník súčasného slovenského jazyka podáva len priestorové chápanie blogu ako internetovej stránky... s exemplifikáciou *uverejniť svoj názor na blogu*. Ale príklady ako *písať v blogu (o niečom)*, či *písať blog* naznačujú významové rozšírenie – synekdochu typu totum pro parte, kde blog sa dá chápať aj ako text. Používatelia blog prirovnávajú k osobnému denníku, tribúne, ku kolekcií odkazov, k politickému pódium, atď... Ide o hybrid z hľadiska žánrových postupov a typický príklad interaktívneho textovo-vizuálneho formátu. Obsahuje grafické, textové aj hypertextové prepojenia a formálne pravidlá na jeho tvorbu neexistujú (podľa <http://blogujeme.blogspot.com/2007/10/o-je-blog.html>).

• **Linka č. 2 – magazínová:** Lína s adresami internetových magazínov, či už výlučne internetových (napr. InZine) alebo virtuálnymi verziami tlačovín. Aj keď v tomto priestore jestvuje možnosť diskusie, z hľadiska percepcie dominuje pasívne vyhľadávanie a čítanie informácií.

• **Linka č. 3 – televízna:** Predpokladá virtuálne prezentácie audiovizuálnych médií, ktoré vysielajú na Slovensku, aj keď mapa to celkom nezohľadňuje. Zaujímavé je zaradenie Youtube.com do Tv línie – zrejme vo funkcii audiovizuálneho kanála.

• **Linka č. 4 – spravodajská:** Podobne ako pri magazínovej linke aj tu ide webové lokality, ktoré koncentrujú aktuálne spravodajské informácie. Orientované sú prevažne na pasívnu percepciu zo strany návštevníkov stránok.

• **Linka č. 5 – pornografická:** Vytvárajú ju webové stránky s háklivým obsahom predovšetkým vo forme videí, fotografií, pričom z hľadiska percepcie ide znovu o pasívne weby orientované na sledovanie, prijímanie, vyhľadávanie či sťahovanie prezentovaného obsahu.

• **Linka č. 6 – pracovný čas:** Recesistický výhonok v spleti jednotlivých línií – tvorcovia ho vyskladali z „nevinných“ portálov, ktoré bývajú povolené aj firemnými administrátormi. Dominuje komunitný portál Facebook s množstvom funkcií na aktívnu aj pasívnu účasť na virtuálnom diskurze – predovšetkým s virtuálne zadefinovanými a potvrdenými priateľmi.

Pri skúmaní diskurzu v slovenskom virtuálnom priestore sú zaujímavejšie najmä dve línie mapy, ktoré predpokladajú vysokú aktivitu webčanov, pravidelnú a polytematickú konverzáciu ústiacu do písomných komunikátov. Ide o linky č. 7 akademickú a č. 8 diskusnú.

• **Linka č. 7 – akademická:** Túto trasu som v záujme názornosti, prehľadnosti a autenticity čo najvernejšie prekreslila do osobitného okna. Nachádzajú sa na nej webové stránky univerzít, adresa najväčšej virtuálnej encyklopédie a akademický portál. Dôležitým bodom na akademickej pôde je *Sanet*, slovenská akademická dátová sieť, ktorej aplikácie na serveri *Savba* sami využívame. Akademickú pôdu, pochopiteľne, reprezentujú adresy technicky vyspelých a dobre vybavených univerzít, ako *Stuba* (Slovenská technická univerzita v Bratislave, *Tuzvo* – Technická univerzita vo Zvolene, *Tuke* (Technická univerzita v Košiciach), *UTC* (*Uniza* – Žilinská technická univerzita) a *Uniba* (Univerzita Komenského v Bratislave) s približne podobnou štruktúrou a dominantným cieľom prezentovať sa a informovať o svojich aktivitách.

Aj keď projekt *Wikipédie* súvisí s akademickou pôdou len okrajovo, lokalizácia tejto adresy na línii akademickej pôdy má svoje opodstatnenie a na rozdiel od akademických portálov slovenská verzia virtuálnej encyklopédie poskytuje nielen informácie, ale aj priestor na autorský vklad do tohto kolektívneho diela a priestor na diskusiu. Slovenská verzia vzniká od októbra 2003 a v súčasnosti sa pracuje na 110 428 článkoch. Ponúka možnosť interaktívnej diskusie s inými autormi a redaktormi – v „krčme“ Wikipédie. Je to stránka, ktorá sa používa na rozličné diskusie a tematické okruhy sú nastolené – na niektorom zo 6 stolov.

Novinky	Wikipolitika	Technické	Gramatické	Návrhy	Podpora	Rôzne	
Pridať oznámenie o novinke na Wikipédii napr. nové Wikiprojekty	Pre diskusiu o aktuálnej a navrhovanej politike	Pre diskusiu o technických veciach	Pre diskusiu o gramatických veciach	Pre diskusiu o nových nápadoch a návrhoch, ktoré sa netýkajú politiky	Pridať žiadosť, ktorej odpoveď nie je zahrnutá v	Pridať poznámku, ktorá sa nehodí k inému stolu	

Napriek určitej hravosti sa v tomto priestore vykonáva relatívne odborná činnosť a hoci slovenská mutácia anglickej verzie nemá porovnateľnú odbornú úroveň, aj v slovenskej verzii stále pribúdajú heslá. Okrem nich sa na tomto mieste tvoria a prezentujú ďalšie textové produkty ako wikislovník, wikiknihy a wikicitáty, wiki-noviny.

Na akademickej pôde sa ocitli aj špecializované weby informatikov *Hysteria* a *Kyberia*. Napríklad *Kyberia* od roku 1997 sústredila 5 000 ľudí a okolo 1,1 milióna príspevkov vďaka „košatému“, a teda veľmi úspešnému fóru. Okolo nej oscillovalo dianie počítačového undergroundu, server podporoval anonymnú komunikáciu a zároveň publikoval odborné články týkajúce sa počítačovej bezpečnosti. Prípád servera *Kyberia* je aj precedensom regulačného zásahu zo strany štátu a zabavenia servera v dôsledku známej kauzy útoku na NBÚ, za ktorým stáli ľudia zo spomínanej komunity. Ďalšou skupinou adries na akademickej pôde sú stránky ako *Pirate Bay* (*Pirátska zátoka*) – ktorých zaradenie do tejto línie si môžeme vysvetliť vysokou návštevnosťou – obsahuje 1.200 000 dátových jednotiek, má registrovaných viac ako 2.700 000 používateľov. Torrentové servery (torrenty sú indexovacie stránky), z ktorých *Pirate Bay* je najznámejšia, sa využívajú na sťahovanie dát. Umožňujú výmenu dát nielen medzi dvomi používateľmi navzájom, alebo z jedného zdroja, ale aj v tzv. roji používateľov. Podobne funguje server *Torrent Spy*, ale autori mapy zrejme nevedeli o jeho zrušení v roku 2008 (následkom kauzy o porušovaní autorských práv). Jedným z najpopulárnejších vyhľadávacích serverov pre torrentové súbory je *isoHunt* s viac ako 1,7 mil. súborov v databáze, so 7,4 mil. návštevníkov (v máji 2006), 40 mil. unikátnych vyhľadávaní mesačne. Iný typ dátových zdrojov predstavujú adresy *DC++* (nástroj na zdieľanie súborov protokolom *Direct Connect*). A napokon adresy *SIX* a *Sk-nic* sú tiež nástroje technolo-

gickej podpory užívania webu – *Six* ako Slovenské peeringové centrum s informáciami pre poskytovateľov internetového pripojenia a *SK-nic* ako správcovský server pre domény slovenského internetu (zriaďuje a spravuje domény .sk s certifikovanou autorizáciou). Akademická pôda sa podľa autorov mapy končí, resp. začína pri jednom z najväčších úložísk dát, pri serveri na rýchle zdieľanie a sťahovanie dát – *Rapidshare*.

Z týchto webových zón sa skladá autentická línia akademickej pôdy podľa tvorcov mapy. Je zaujímavé zistenie, že popri adresách univerzít, akademického webu a encyklopédie by sem mali patriť aj adresy komunit profesionálov z oblasti IT, a najmä najrozličnejšie zdroje dát vrátane pirátskych. Z tohto môžeme dedukovať postoj tvorcov mapy k šíreniu informácií a imperatív slobodného prístupu k dátam ako organizačného princípu najvyššieho rádu (pravdaže, v kontraste s opačnými záujmami, napr. autorskými).

• **Linka č. 8 – diskusná:** Hoci práve táto linka je pre diskurzívnu jazykovedu najzaujímavejšia a od mapy by sa očakával prehľad slovenských adries, na ktorých prebieha intenzívny a interaktívny diskurz, podrobnejší pohľad na jednotlivé adresy sklame. Na pôvodnej mape internetu táto linka obsahuje len zastávky s odkazom „stanica zrušená administrátorom“, takže celá táto vetva na mape je skôr líniou duchov. Pokúsila som sa túto líniu intuitívne vytvoriť a doplniť ju o aktuálne a relevantné adresy významných diskusných zón – chatov a komunitných portálov.

Pri prvom pohľade na túto schému možno zarazia názvy webov – koncentrácia logoným (medioným) v angličtine. Z troch najväčších portálov ani jeden neznie po slovensky a je možné, že najmä **Pokec** s jeho českým znením môže pôsobiť ešte iritujúcejšie ako anglofónne názvy. To však nebráni portálu *Azet*, kde chat *Pokec* funguje, prezentovať sa mottom – *Azet, najobľúbenejšie miesto na pokec pre Slovákov*. Samotný *Pokec* je podľa reklamy chat, kde je vždy najviac ľudí.

Diskusie na internete by sa dali rozdeliť do dvoch základných kategórií podľa cieľovej skupiny, pre ktoré sú určené – na všeobecné a špecializované. Tie prvé chcú osloviť široký okruh návštevníkov. Najneutrálnejšie a najznámejšie sa vyformovali pri mienkotvorných denníkoch. Pri Sme fungujú *diskusia.sme.sk* (okrem toho aj fórum, blogy a kaviareň), pri Pravde *debata.pravda.sk*. Diskusie ako základný interaktívny prvok sú súčasťou každého väčšieho komunitného portálu, napr. *Atlas – diskusia.dnes.atlas.sk*). Polytematické diskusie s praktickým využitím majú miesto na adrese *porada.sk* v zmysle ich hesla „*Spolu vieme viac*“. Bohatú a pestrú diskusnú líniu mapy slovenského internetu tvoria virtuálne spoločenstvá, ktorých komunikačná produkcia formuje tvár virtuálnej slovenčiny. Linka vychádza z adresy *Diskusia.sk*, ktorá vyzýva „*Povedzte svoj názor drzo a všetkým!*“ Ostáva len dúfať, že to doslova a denne nevyužíva všetkých 267 785 registrovaných používateľov. Ambíciu osloviť širokú škálu webčanov má chat *4ever – chat pre všetkých*. Hrdí sa, že je „nielen pekný, ale aj nabitý funkciami“ – a čo je pre nás zaujímavé – aj textami. Má rubriku Textovky, akúsi databázu citátov, mott, Murphyho zákonov, prísloví, a dokonca „zaľúbených smsiek“ ako moderného a preddefinovaného formátu na vyjadrenie citov. Podobne sa prezentuje *Chatík – najsladší chat na webe*. Svoje miesto na línii má *Webfun – konečne niečo dobré*. Všeobecné diskusné fórum s veľkým tematickým rozptylom je aj *FreeSpace Portal Fórum*. Veľký počet návštev, prispievateľov a teda slušnú komunitu združuje relatívne mladý portál *Cucaj*.

Druhý, špecializovaný typ diskusií vytvára cieľovo vyhranenejšie komunity a sústreďuje určitú skupinu webčanov podľa regionálnej, vekovej, politickej, sociálnej či inej príslušnosti. Patria sem komunitné portály a chaty ako napr. *NetSpace CHAT* – chat hlavne pre ľudí z Podpoľania, ale nielen pre nich (*chat.netspace.sk*). Populárny je server *Spolužiaci – server všetkých spolužiakov a spolužiačok*. Je miestom, kde sa môžu stretávať spolužiaci a kamaráti, ktorí chodili alebo chodia do rovnakej triedy. Funguje na princípe tried, ktoré sú v zozname rozdelené podľa okresu, mesta, školy a ročníka. Je tu priestor na kontaktné informácie, dajú sa písať odkazy, organizovať stretnutia alebo sa schádzať priamo na stránke. Iný dlhodobý fungujúci zoznamovací portál klubového charakteru reprezentujú *Partneri*. Komunitu študentov, vysokoškolákov, maturantov a absolventov škôl združuje na svojich stránkach megaportál *Unister*. Prezentuje sa sugestívnou otázkou „*Unister – prečo tu ešte nie si?*“ („Sú tu milí ľudia z tvojej univerzity a dlho hľadani priateľa, najobľúbenejší profesori a najlepšie semináre, najlepšie blogy a fotoalbumy, množstvo skupín a fór s rozličnými témami.“) Konkurenčný portál *Birdz* zas na svojich stránkach sugeruje,

že on je najnavštevovanejší portál pre študentov a ponúka „svet v humorných komentároch z politiky, kultúry, školy a iných miest“. Pre webčanov, ktorí nechcú byť lokalizovaní alebo nevedia, kam patria, ponúka východisko a útočisko portál *e-svety*. Pýta sa: *Nevieš kam patríš? Vytvor si vlastný svet!* Nasleduje výpočet dobrých dôvodov na zriadenie virtuálneho privátneho sveta. Napríklad to, že je prvým skutočným portálom pre skupinky, portálom, ktorý je pekný a účelný, ponúka krásu aj intimitu. Podobnú a graficky trojdimenzionálne sofistikovanú ilúziu ponúka aj portál City Lenraj, ideálne virtuálne miesto. (Jeho tvorcovia sa od roku 2006 snažia vytvoriť mesto, ktoré by oslovilo čo najširší okruh občanov, podnikateľov a ponúklo im rôzne služby – ilúziu a uviedlo do stavu ataraxie.)

Na sútoku všetkých slovenských chatov, diskusných skupín a komunitných portálov ležia adresy, ktoré sú z počutia známe aj tým, ktorí neobývajú web a necítia sa tam doma. Ide najmä o *Google*, *Facebook* a *Pokec*, ale napríklad aj o *Twitter*, *MySpace* alebo *Linkedin*. Google je primárne vyhľadávač, ale má nástroje na konverzácie (napr. v Gmaili sú to „rozhovory“). Vznik Facebooku sa datuje od roku 2004 a ide o sociálnu sieť – rozsiahly webový systém, ktorý slúži hlavne na komunikáciu medzi používateľmi, zdieľanie multimediálnych dát, udržiavanie vzťahov a na zábavu. Patrí do mapy slovenského internetu, pretože funguje v slovenskej jazykovej mutácii, čím podporuje aj umožňuje dorozumievanie v slovenčine. *Twitter*, *MySpace* a *Linkedin* slovenskú verziu nemajú, a tak napriek tomu, že ich navštevujú či obývajú aj slovenskí webčania, na podobe virtuálnej slovenčiny sa nepodieľajú. V schéme diskusnej línie predstavujú významné zóny globálneho neslovenského lingvotopu.

C. ZHRNUTIE

1. Mapa slovenského internetu – kontúry „domova“

Mapa slovenského internetu kreslí kontúry „domova“ slovenských webčanov „zdola“ z pohľadu angažovaných jednotlivcov. Má delimitačný účinok (vymedzenie slovenského komunikačného priestoru), identifikačný a integračný účinok (uplatnenie a posilnenie vlastného slovenského kultúrneho a jazykového povedomia). Napriek tomu, že virtuálna komunikácia sa neuskutočňuje bezprostredne, internet ako globálne médium vytvára podmienky pre mnohodimenzionálnu interaktivitu (množstvom vzťahov, rôznorodosťou informačných odkazov) a v nevyhnutnej obrane pred zahltením u webčanov podporuje formovanie užších záujmových diskurzívnych skupín a v rámci nich aj posilňovanie sociálnej integrity a pocitu domova. Mapa predstavuje najmä ten zaľudnený a intenzívne „žitý priestor“ s vlastnými pravidlami, zásadami, tendenciami (akomodácia a adaptácia) a konkrétnymi zastávkami. Naznačuje nový sociokultúrny rámec virtuálnych interakcií, aj ich spontánnu zonáciu. Vytváranie vlastných webových lokalít, tematizácia domácich aktuálnych spoločenských otázok a aktívna účasť na tomto diskurze prostredníctvom slovenčiny znamená nielen pod-

poru komunikácie, ale aj komunity. Ide o účinnejší a úprimnejší prejav virtuálneho patriotizmu než je v realite patriotizmus manifestačného typu.

2. Virtuálna realita – tretia kultúra

Makrosystémové dynamické tendencie v jazyku a spoločnosti nikdy neboli, a ani teraz nie sú jednosmerné. Globalizácia pôsobí v kontraste s lokalizáciou, nivalizácia s hierarchizáciou, univerzalizácia so špecifikáciou, samoregulácia s autocenzúrou a cenzúrou atď. Popri globalizačnom tlaku angličtiny sa vo virtuálnom prostredí celkom prirodzene vytvára slovenský jazykový priestor s neostrými hranicami, bohatou štruktúrou a hustým osídlením domácimi používateľmi jazyka. Jazyková situácia na slovenskom webe je teda súčasťou komplexnej skutočnosti, ktorá odráža aktuálnu diferenciaciu a štrukturáciu spoločnosti, a teda ako každá jazyková situácia, aj táto má svoju vzťahovú dynamiku (Bosák, 1997). Potvrdzujú sa predpoklady o tzv. transformačno-kreatívnej tendencii jazyka a kultúry v kontakte s inými jazykmi a kultúrami. Podľa Stanislava Gajdu (1998, s. 25) táto tendencia smeruje k vytvoreniu „tretej kultúry“, teda takej kultúrnej kompetencie, ktorá dokáže udržať otvorenosť voči novému a odlišnému, ale nestratiť vlastnú identitu. Je nepochybné, že vytvorenie a kultivovanie životného priestoru je základným predpokladom vzniku „tretej kultúry“ a že ak sa vytvorí, tak najskôr a najzreteľnejšie práve na webe. Napĺňanie týchto očakávaní dnes už môžeme konfrontovať s víziami, ktoré sú známe z prác Tofflerovcov, najmä s *politikou tretej vlny* (1996).

3. Nie stratifikácia, ale zonácia

V súvislosti s prestratifikovanosťou slovenčiny a s interdiskurzivitou, hybridnosťou jazykových foriem, heterogenitou používateľov webu, miešaním ich identít a miešaním žánrov a štýlov – nie je možné vyčleniť vo virtuálnej slovenčine, predovšetkým v jej aktívnej diskurzívnej forme, zreteľné vrstvy a úrovne národného jazyka. Prirodzená samoregulácia na internete smeruje k vytváraniu takých verejnopriestorových štruktúr, ktoré majú podobu bodov, ohnísk a zón.

4. Nie varieta, ale existenčná forma

Virtuálna slovenčina nie je len špecifická varieta jazyka (porov. Findra, 1997), ale relatívne nová a osobitná existenčná forma národného jazyka. Diferencujúcim faktorom odlišujúcim varietu od formy je technologická podmienenosť jej fungovania a sprostredkovanosť komunikátov, z ktorej vyplývajú nové a zásadné vlastnosti tejto jazykovej formy (napr. absencia diakritiky, módy off a on-line...). Má komplexnú povahu v dôsledku spájania najrozličnejších jazykových útvarov, literárnych žánrov, tematických diskurzov, privátnych i verejných prejavov. Iný je rozsah a typ sociálnych rolí na internete – od anonymného webčana až po detailne prezentovaného a lokalizovaného používateľa.

5. V rámci globálneho aj lokálne

Virtuálna realita je plná prekvapení a paradoxov. Veľmi známy a citovaný je paradox opozície pisanosť – hovorenosť virtuálnych komunikátov (Čmejrková, 1977), ktorý pripúšťa, že diskurz na webe je primárne písaný, ale potenciálne hovorený a prejavuje sa ako povrchovo písaná a hlbkovo hovorená komunikácia. Podobne je to aj vo vzťahu cudzie – domáce, globálne – lokálne. Aj zóny slovenského virtuálneho priestoru obsahujú formálne cudzojazyčné (anglické) prvky a odrážajú aj globálnu kultúru, ale inak – vnútorne a hlbkovo z hľadiska identity používateľov, z hľadiska spôsobu verbalizácie, jazykových praktík, ale aj z hľadiska tematizácie – sú (zatiaľ) skrz-naskrz slovenské.

Bibliografia

- BACHELARD, Gaston: Poetika priestoru. Bratislava: Slovenský spisovateľ 1990. 360 s.
- BOSÁK, Ján: Skúmanie jazyka ako sociálno-komunikačného systému. In: Dynamické tendencie v jazykovej komunikácii. Zost. J. Bosák. Bratislava: JÚLŠ SAV 1990, s. 75 – 84.
- BOSÁK, Ján: Prestratifikovaná slovenčina alebo hľadanie hraníc spisovnosti. In: Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy. Sociolinguistica Slovaca 3. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 1997, s. 45 – 53.
- ČMEJRKOVÁ, Světa: Čeština v síti: Pisanost či mluvenost? O stylu e-mailového dialogu. In: Naše řeč 1997, roč. 34, s. 225 – 247.
- FINDRA, Ján: Stylistika internetových textov. In: Slovenská reč, 1997, roč. 62, č. 5, s. 257 – 267.
- GAJDA, Stanisław: Internalizacja a slowianska polityka językowa. In: Internacionalizacja w súčasných slovanských jazykoch: za a proti. Ed. Ján Bosák. Bratislava: Veda 1999, s. 18 – 27.
- HOFFMANNOVÁ, Jana: Sociolekt, vekový styl a komunikace na chatu. In: Jazyk a jazykoveda v pohybe. Ed. S. Mislovičová. Bratislava: Veda 2008, s. 103 – 109.
- HORECKÝ, Ján: Východiská k teórii spisovného jazyka. In: Z teórie spisovného jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava: Veda 1979, s. 13 – 22.
- <http://blogujeme.blogspot.com/2007/10/o-je-blog.html>
- Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti. Ed. Ján Bosák. Bratislava: Veda 1999. 166 s.
- JANDOVÁ, Eva: Dva typy komunikace na Internetu a jejich stylový charakter. In: Západoslávanské jazyky v 21. storočí I. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela 2005, s. 59 – 68.
- KOŘENSKÝ, Jan: Ústup etnicity a jeho jazykové projevy. In: Tożsamość a język w perspektywie slawistycznej. Red. S. Gajda. Opole: Uniwersytet Opolski 2008, s. 115 – 125.
- KRALČÁK, Ľubomír: K aktuálnej stratifikácii slovenského národného jazyka a jej dynamike. In: Jazyk a jazykoveda v pohybe. Ed. S. Mislovičová. Bratislava: Veda 2008, s. 278 – 287.
- LÉVY, Pierre: Kyberkultura. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum 2000. 229 s.
- Mapa českého internetu: <http://iam.kryspin.net/cesky-web-trend-map-2008/>
- Mapa slovenského internetu: <http://i.sme.sk/cdata/0/43/4341010/mapa.pdf>
- Mapa svetového internetu: <http://mapainternetu.wordpress.com/2009/01/25/mapa-svetoveho-internet/>
- MÜLLEROVÁ, Olga: Poznámky k mluvenosti a psanosti komunikace na četu. In: Jazyk a jazykoveda v pohybe. Ed. S. Mislovičová. Bratislava: Veda 2008, s. 110 – 117.
- RIPKA, Ivor.: Miesto dialektov v súbore útvarov národného jazyka. In: Jazykovedné štúdie. 15. Horeckého zborník. Red. J. Ružička. Bratislava: Veda 1980, s. 120 – 127.

SLANČOVÁ, Daniela – SOKOLOVÁ, Miloslava: Variety hovorenej podoby slovenčiny. In: *Studia Academica Slovaca*. 23. Prednášky XXX. Letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava: Stimul 1994, s. 225 – 240.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006.

TOFFLER, Alvin – TOFFLEROVÁ Heidi: Utváranie novej civilizácie. *Politika Tretej vlny*. Bratislava: Vydavateľstvo Open Windows 1996.

WACHTARCZYKOVÁ, Jana: Internacionalizácia jazykového systému ako synergický jav. In: *Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti*. Ed. J. Bosák. Bratislava: Veda 1999, s. 147 – 156.

Zákon, explanácia a interpretácia v spoločenských vedách. Eds. V. Černík, J. Viceník. Bratislava: Iris 2005. 287 s.